שכיוון יעקב אבינו לשאול את יוסף על זיווגו, ומי היא אמם של בניו ומהיכן היא באה. ולכאורה במה נתיישבה דעתו של יעקב אבינו כשהראה לו יוסף שטר אירוסין ושטר כתובה, והכי גלל שהיה להם נישואין כשרים כדת משה וישראל יחשבו לזרע כשר והגון, הא רוצה לדעת מקור מחצבתה.

אלא הנה ידוע כי יוסף נשא לאשה את אסנת בת פוטי פרע, וכתוב (מא, מה) **'ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן אן לאשה'**. ואכן מזיווג זה נולדו לו שני בניו מנשה ופרים, וכדיתא בפסוק (מו, כ) **'ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה לו אסנת בת פוטי פרע כהן אן את מנשה ואת אפרים'**.

ואיתא **בתרגום יונתן** (שם ובעוד מפורשים), **דאותה אסנת בתה של דינה היתה**, ונולדה מהמעשה שהיה עם שכם בן חמור (לעיל לד).

יעקב אבינו תלה לאסנת כתב על צוארה

וברבינו בחיי (שם) מביא בזה דבר נפלא בשם מדרש, 'כי אסנת בת דינה היתה משכם בן חמור, ולפי שגירשה יעקב מביתו והושיבה בתוך סנה אחד לכך נקראת **אסנת**, מה עשה יעקב, קשר לה כתב בצוארה של אסנת וכתוב בו, **'כל המדבק ביך מדבק בזרעו של יעקב'**.

ויוסף שנשאה ראה את הכתב ההוא והצניעו, והוא כוונתו בזה שאמר לאביו, 'בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה', והיינו שהראה לו הכתב הזה. ומה שכתוב בת פוטיפרע, מפני שגידלה בביתו, שכן דרשו חז"ל (מגילה יג.) כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו'. ע"כ.

שמחת יעקב כשראה עומק השגחת הבורא למען קדושת צאצאיו

ובזה יבואר הכתוב, כי יעקב אבינו דאג מהיכן יצאו אלו, ומי היא האם שלהם, לכן הראה לו יוסף בנו השטר ההיא שכתב יעקב אבינו בעצמו, ושם כתוב 'כל המדבק ביך מדבק בזרעו של יעקב', וכן הראה לו גם שטר אירוסין ושטר כתובה שנשאה כדת משה וישראל בקידושין כשרים, ומזה נולדו לו שני בניו, באמרו כי יוצא אשר המה שצאצאיו של יעקב גם מצד אביהם וגם מצד אמם.

ובזאת נחה רוח אביהם ושמח ויגל מאוד, **כי השתא הבין למפרע אשר כל הנעשה עם דינה בתו לא היה לחנם, ועמקו מאוד מחשבותיו ית"ש בזה**, לכוונה אשר תוולד אסנת אשר היא תהיה לאשה ליוסף הצדיק בגלותו במצרים, ובזה יולדו ליוסף זרע כשר והגון מצאצאיו שלו ממש, וכל הצער והיגון שהיה לו כל השנים מהעניין שארע עם בתו נמוג ברגע אחד, כאשר הבין כי סובב כל הסיבות גלגל הכל לטובתו, בעבור שיכנסו בנכדיו מקדושתו קדושת יעקב בתמימות ובשלימות.

המלאך שנברא בבית לבן יברך את הנערים

ובזה גם השכיל לנכון, כי המלאך ההיא שנברא מקדושתו של יעקב בבית לבן כשהיה מסובב עם כל מיני נסיונות וקושיים, אכן באמת עשה ופעל תפקידו נאמנה, ושמר על צאצאיו של יעקב בהיותם גם הם בתוך ערות הארץ ונסיונותיו להחזיק מעמדם בקדושה ובטהרה, כי בזה המעשה של דינה נגרם שיהיו נכדיו מנשה ואפרים צאצאיו בשלימות, זרע כשר והגון מקדושים בקדושתו של יעקב.

והשתא יבואר כפתור ופרח מה שאמר להם יעקב **'המלאך הגואל אותי מכל רע'**, כי נתכוון על **המלאך** ההיא שנברא בבית לבן, שתפקדו היה לשמור על קדושתן וטהרתן של בני יעקב, וכמו שאכן ארע לבסוף שמנשה ואפרים היו מקודשים בשלימות בקדושת יעקב מצד אביהם ומצד אמם, ובירכם שהמלאך ההיא אכן ימשיך תמיד לשמור אותם גם הלאה שישארו ויתמידו בקדושתם בקדושת יעקב, וישמרו מעשיהם בטהרה ולבלתי יחטאו.

השראת השכינה מתוך שמחה

ורש"י (מח, ח-ט) מביא שכשביקש לברכם נסתלקו ממנו השכינה ואחר שהראה אותו יוסף את השטר נחה עליו רוח הקודש עוה"פ, עיי"ש. וי"ל הענין עפ"י מאמרם ז"ל (שבת ל:) שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ומתוך שראה שיצא מהם ירבעם ואחאב נתעצב אל לבו, אבל אחר שראה השטר והבין עומק השגחתו העליונה עליו, אשר שנים רבות קודם לכן סיבב וגלגל מעשה רב למען יהיה לו צאצאים כשרים והגונים ההשגחה העליונה, נתמלא נפשו בשמחה רבתי בראותו שהקב"ה עמו בכל עת וכל מה שאירע עמו הכל הוא בהשגחתו המיוחדת להטיב עמו באחריתו, אז ע"י שמחה הלז שרתה עליו שכינה, ועתה היה יכול לברכם.

ביום ההיא דייקא

והיינו **ביום ההיא** דייקא, כי ביום ההיא נתוודע לו ההשגחה העליונה דלעיל והיה בשמחה גדולה והיה יכול ברכם מתוך שמחה, וכן כי ראה בעת ההיא כי צאצאים מנשה ואפרים קדושים בשלימות ובתמימות, בירכם בברכתו שימשיכו בקדושתם.

בך יברך ישראל בקדושה ובטהרה

ובעבור כל זאת בירך גם **'בך יברך ישראל לאמר ישמך אלוקים כאפרים וכמנשה'**, כי כאשר ראה ביום ההיא לראשונה בגודל קדושת צאצאיו, אמר שכל אחד מישראל אשר כל רצונם ומאוויהם הם שזרעם אחריהם יהיו קדושים וטהורים, יברכם שיהיו המה כמו מנשה ואפרים, אשר קודשא ברך היא נטר להם שנים רבות קודם להיוולדם שיהיו קדושים וטהורים בקדושת יעקב, וכן יהיו על כל בני ישראל בכל דורותיהם, שיזכו לראות תמיד זרע קדוש כשר והגון, כראוי וכיאות לצאצאיו של יעקב אבינו.

****

שינוי לשונות הכתוב אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל

בתוה"ק בברכות יעקב לבניו כשדיבר אל שמעון ולוי, אמר בתוך הדברים (להלן מט, ז) **'אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל'**. ודקדקו המפרשים בשינוי הלשון דהאי קרא, שכתב בתחילה אחלקם **ביעק"ב** וסיים ואפיצם **בישרא"ל**.

ובשפתי חכמים (בשם **מנחת יהודה**) פירש, דהנה ידוע כי הלשון יעקב מראה על מדריגה פשוטה, אולם ישראל מראה על מדרגה גבוה, ולכן שמעון שהיה שבט יותר פשוט משבט לוי כתוב בו הלשון יעקב, אולם בלוי אשר היה שבט קדוש ביותר, נאמר בו ישראל שהוא לשון עילוי וחשיבות.

דברי ספר החינוך במעלתם של הלוים אשר המה ללא נגיעות עצמיות

ואפשר לומר עוד בעומק הדבר, על פי מה דאיתא **בספר החינוך** בפרשת מסעי (מצוה תח) **במצות ישראל לתת ארבעים ושמונה ערים ללוים לשבת בהן, והיו כל הערים הללו קולטות את הרוצח שהרג נפש בשגגה**, אמנם חלק מהערים הללו היו מיוחדות להיות מקלט הרוצח, אולם בכולן היה לו מקלט, (ובמצות ערי מקלט [מצוה תק"כ] מבואר מה בין מיוחדות לכך לאותן האחרות).

ומבאר בשורש מצוה זו, אשר תהיה ערים לקליטת הרוצח בתוך מושב הלויים דייקא ולא בנחלת שאר השבטים, ואומר שם בטעם השני, כי בהיותם הלוים אנשי לבב ידועים במעלות המדות וחכמות נכבדות, ידוע לכל שלא ישטמו הרוצח שינצל אליהם ולא יגעו בו, **ואף כי יהרוג אחד מאוהביהם או מגואליהם** אחר אשר בפתע בלא איבה יהרגנו, ועל השבט הזה הנבחר נאמר (דברים לג, ט) 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו', **כלומר שלא יעשו דבר בעולם זולתי מדרך היושר ועל כיוון האמת, ולא יטה לבם אהבת אדם, ואפילו אהבת אב ואם ואחים ובנים שהטבע תחייב אהבתם ותכריחה**, וכל שכן אהבת שאר בני אדם, ע"כ.

והנה כאן בכתוב מיירי מדברי יעקב שאמר אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, והיינו שדיבר אודות נחלתם של שמעון ולוי בארץ ישראל, שלא יהיו במקום אחד כמו שאר השבטים, אלא שיהיו נפוצים בכל הארץ.

וכיון שהתיבה **אפיצם** עולה אודות נחלתו של לוי, אשר קיבל את ארבעים ושמונה הערים אשר קולטות את הרוצחים, **ודאי שראוי להזכיר בו לשון עילוי וחשיבות, כי רק נחלתו היתה ראויה לקליטת רוצחים באשר היה בו בשבט לוי מעלה נכבדה שאין בו נגיעות עצמיות, ושלא יעשו דבר בעולם זולתי מדרך היושר ועל כיוון האמת** וכדברי ספר החינוך, ובעבור כך שפיר שייך להזכיר בו הלשון ישראל המראה על חשיבות וכבוד.